

Kathedersocialismen og dens Fejl.

Af

Prof. Jul. Wolf.

Prof. Jul. Wolf i Zürich, som for 2—3 Aar siden i det betydelige Værk »Socialismus und kapitalistische Gesellschaftsordnung« underkastede de socialistiske Theorier og særlig det statistiske Materiale, hvorpaa de ere byggede og hvortil de støtte sig, en lige saa skarp som indgaaende Kritik, har for nylig, tildels i Anledning af en imellem Friherre v. Stumm og Prof. Ad. Wagner ført Strid, i hvilken Prof. Wolfs Skrifter var Genstand for Omtale, men særlig efter Opfordring af Udgiveren af »Die Zukunft« i dette Tidsskrift offentliggjort et Par Artikler om Kathedersocialismen til Belysning dels af dens Fremkomst og Udvikling, dels af Grundene til, at den har faaet udrettet saa meget mindre baade i Videnskaben og i Praxis, end man efter dens første Fremtræden ventede sig af den. Disse Artikler, som vi her lidt forkortede gengive, frembyde ikke blot i sig selv Interesse, men give tillige et kort og klart Overblik over den tyske Kathedersocialismes Udvikling og nuværende Stilling, som sikkert vil interessere ogsaa danske Læsere.

W. S.

I.

Kathedersocialismen kan til næste Aar fejre sit Femogtyveaars-Jubilæum. Dens Begyndelse kan dateres fra 1871, — skønt den da alt længe havde vært forberedt.

En Kathedersocialismen noget lignende Bevægelse sporedes i Fyrreerne paa tysk Grund, — men det var

Blænkere uden nogen Hær bag sig, spredte Forløbere, der nu ere helt glemte, og som heller ikke den Gang blev videre bemærkede. Forfattere som St. Simon, Fourier og Proudhon havde i Frankrig kaldt andre Forfattere som Villermé, Fregier og især Buret frem. Flere Forfattere af lignende Retning fremstod, Forfattere der stod paa Grænsen mellem Socialismen og den vulgariserede Smithianisme; — paa dem passede den Betegnelse, der senere blev brugt om Kathedersocialisterne: »Sukkervandssocialister«. Det var Folk, der med utilstrækkelige Midler søgte at overklistre de gabende sociale Modsætninger, som de havde bemærket. — Fra Frankrig naaede Bevægelsen nu Tyskland, og dens betydeligste Repræsentant her er maaske Lafaurie, om hvem der forøvrigt ikke vides noget videre, men som, vistnok som Privatdocent i Jena, i 1848 offentliggjorde en »Geschichte des Handels in Beziehung auf politische Oekonomie und Ethik«. Hans Navn findes ikke i noget af vorre Kompendier; ingen Literaturhistorie nævner ham, — og dog er han den mest bevidste og for sin Tid den mest fremskredne Repræsentant for en Retning, der i sine Grundsætninger og Fordringer stemmer overens med den moderne Kathedersocialisme. Han taler om, at den Smith-Sayske Nationaløkonomi »vilde lære at kende de Love, efter hvilke Vareproduktionen overalt og i al Almindelighed sker, uden Hensyn til noget bestemt Fag, nogen bestemt Nation eller Stat;« han henviser til »Filosofiens Fordring« om en Udjævning af Modsætningen mellem den moralske Ide og det praktiske Livs Forhold; han vindicerer for Nationaløkonomien den Opgave at undersøge „om Produktionen og Fordelingen staar i rette Forhold til Men-

neskenes Bestemmelse, om der gives Alle Lejlighed til aandeligt og legemligt at udvikle sig i Overensstemmelse med Civilisationens Krav.« Og han klager over, at »denne sin høje Opgave« har Nationaløkonomien hidtil »aldrig begrebet«.

Disciple samlede der sig ikke om Lafaurie, hvis Theses et kvart Aarhundrede senere atter førtes frem af Kathedersocialisterne. En Forgænger ikke uden Betydning havde han derimod i den bekendte hessiske Demokrat Wilhelm Schultz, der i 1843 udgav en Bog om Produktionens Bevægelse, en historisk-statistisk Afhandling om Grundlægningen af en ny Videnskab om Staten og Samfundet. Heri gør han i første Række den bestaaende Retsordning ansvarlig for de bestaaende uheldige sociale Tilstande; han polemiserer mod Frihandelsskolen, og mener, at kun »den grelleste Egoisme eller den mest absolute Tankeløshed« kunde ville afvise Forlangendet om en tilstrækkelig Andel til alle Samfundets Medlemmer i Arbejdets Frugter med den Erklæring, at Liberalismen giver enhver Ret til at erhverve Ejendom og til at nyde. »Thi netop denne tomme, abstrakte Ret er for den Fattige kun Tantalus's Helveds-Ret til hungrende at se paa de Frugter, han ikke er i Stand til at naa. Og netop derfor er det Livets og Videnskabens Opgave at give den endnu i Luften svævende Ret for alle Samfundets Medlemmer Indhold og fast Grund at staa paa.«

Saadanne Mænd som de her nævnte — og vel Flere til, hvem man nu har glemt — var forud for deres Tid. Profeter uden Menighed! Forbigaaende Fremtoninger i hine første Gæringsaar. De kunde ikke udrette noget videre, og en Skole som den senere kathedersocial-

istiske kunde endnu ikke opstaa, fordi Frihandelen og Frihandelsdoktrinen endnu ikke havde indlevet sig — langt mindre var udlevet — og endnu ikke paa det sociale Omraade havde bevist sin Evne eller Mangel paa Evne. Derfor gik ogsaa et stort videnskabeligt Arbejde, som det næste Decennium bragte, og som rammede endel af Pælene til det senere kathedersocialistiske Stillads fast, foreløbig næsten helt tabt: Karl Knies's i Aaret 1852 skrevne »Politische Oekonomie vom Standpunkt der geschichtlichen Methode«. Knies førte atter »Ethiken« ind i den nationaløkonomiske Videnskab. „Machiavelli«, siger Knies, »hvis Logik endnu pulserer hos mange statsvidenskabelige Theoretikere, kastede Ethiken ud af Politiken; den ny Filosofi (Spinoza) endog Ethiken ud af selve Ethiken — hvad Machiavelli gjorde med Politiken, det skete ved Adam Smith med Nationaløkonomien.« Nu gjaldt det atter at indføre Ethiken; Nationaløkonomien skulde blive historisk; den vilde saa blive en »moralsk-politisk« Videnskab. Men Knies's Bog blev ikke meget bemærket ved sin Fremkomst, gik efterhaanden næsten helt i Forglemmelse, — indtil Halvfjerdserne atter vakte en ny Efterspørgsel efter den.

I Halvtredserne var Frihandelsbevægelsens Stjerne i Opgaaende. Politiske Førere, fremfor Alle Schulze-Delitzsch, stillede sig i dens Tjeneste, understøttede af Dagspressen, en rig Brochure-Literatur, tilsidst ogsaa af egenlige liberal-økonomiske Lærebøger. Frihandelsforeninger stiftedes i forskellige Byer; tilsidst fandt Partiet et fælles Organ i sin »volkswirthschaftlich. Kongress«. Kongressen afholdtes første Gang i 1858. Meget hurtigt udviklede den sig til en indflydelsesrig Institu-

tion. »Hvem«, saaledes beretter en af Bevægelsens Historikere, »hvem der i videre Kredse vilde gælde som nationaløkonomisk Tænkter, sluttede sig til Kongressen og søgte at komme til Orde paa den.« Den nationaløkonomiske Kongres og de liberale Økonomer have ikke virket forgæves; de have udrettet meget for den økonomiske, sociale og politiske Frigørelse; de have store Fortjenester af Toldforeningen, Næringsfriheden, Møntenheden osv.; paa Arbejderspørgsmaalet strandede de, da dette med Industriens Omsiggriben vandt Betydning.

I Efteraaret 1862 drog Skomager Vahlteich og Cigararbejder Fritzsche som Repræsentanter for en Arbejder-Centralkomité i Leipzig til Berlin for at bevæge Fremskridtspartiets Førere til at optage den almindelige Valgret som et Punkt i Partiprogrammet. De fik kun en daarlig Modtagelse og vendte skuffede hjem. Hvad var der nu at gøre? I Februar 1863 henvendte de sig til Lothar Bucher, Rodbertus og Lassalle. Lassalle svarede strax. Han udsendte sit Skrift »Offenes Antwortschreiben«, og dermed var den store socialistiske Arbejderbevægelse indledet i Tyskland. Stenen var begyndt at rulle, Larmen var stor, og Opmærksomheden vakt.

I Slutningen af Treserne vandt Arbejderbevægelsen varme Venner blandt Katholikerne (Biskop Ketteler) og i den protestantiske indre Mission (J. H. Wichern). Navnlig Katholikerne tog ivrigt fat. I 1870 offentliggjorde Schäffle sin Bog »Kapitalismus und Socialismus«. Det næste Aar kom Adolf Wagner i en opsigtvækkende Strid med H. B. Oppenheim; — Ordet »Kathedersocialisme« faldt, og denne Retning fik sig et Organ i den i 1872 stiftede »Verein für Socialpolitik«.

Oppenheim ytrede bl. a.: »Tidligere talte man i Nationaløkonomien om »Pauperisme«, »Massearmod«, »Proletariat«, — Begreber, der dog lod sig formulere med nogen Bestemthed. Saa blev det til det almindelige »Arbejderspørgsmaal«, hvor den politiske Agitation bragte Forvirring i de økonomiske Synspunkter; — men i det store »sociale Spørgsmaal« ligger moralske, kristelige, politiske og nationaløkonomiske Momenter hulter til bulter blandede sammen, med Tilsætninger af Kvindeemancipation, ny Religion, Afskaffelsen af den gamle osv.« Det er — »den store Søslange«, man her har for sig. — Men Wagner svarede med at frakende Frihandelskolen Ret til at tage »Monopol paa Videnskaben« for sig, og henviste til, at hvis Frihandelsmændene »beherskede Pressen«, saa »beherske vi Universiteterne«: »de fleste Universitetslærere gaa med os.«

Kort efter sit Svar til Oppenheim satte Wagner sig i Forbindelse med Schmoller for at faa dannet en Forening mod »Manchestervæsenets Tyranni«. Julius Eckardt, Redaktør af »Hamb. Korrespondent«, havde med hine Ord opfordret ham dertil, og Brentano, Nasse, Schönberg m. Fl. var vundne. Til den Forsamling, der agtedes afholdt, indbød man Personer af forskellige Retninger, — men Friedenthal, Schulze-De-litzsch, Bamberger, Lasker gav Afslag. Den 6. Oktober 1872 aabnedes Forsamlingen i Eisenach. Schmoller holdt Aabningstalen. Han henviste til »den dybe Kløft« i vore sociale Tilstande, til Kampen mellem Arbejder og Arbejdsgiver, til Faren for en (maaske endnu fjern, men dog tydeligt truende) Revolution. Manchesterpartiet havde vist sig udygtigt eller uvilligt. Et andet

Parti, et nyt Parti var derfor nødvendigt. I sine Meningsfællers Navn afgav han følgende Erklæring: »Alle disse Mænd, der paa de tyske Universiteter docere Nationaløkonomi, Historie og Jurisprudens, samle sig om en Opfattelse af Staten, der er lige langt fra den naturretlige Forherligelse af Individet og fra den absolutistiske Theori om en Alt opslugende Statsmagt. Idet de stille Staten i den historiske Vordens Strøm, indrømme de, at dens Opgave, alt efter Kulturforholdene, maa være snart snævrere, snart videre; men aldrig betragte de den, saaledes som Naturretten og som Manchesterskolen, som et nødvendigt Onde, der saa vidt muligt bør indskrænkes; altid staar Staten for dem som det mest storartede moralske Institut til Menneskeslægts Opdragelse. De ere det konstitutionelle System oprigtigt hengivne; men et skiftende Klasseregimente af de forskellige, hverandre bekæmpende økonomiske Klasser ville de ikke have noget med at gøre; de ville have en stærk Statsmagt, der, staaende over de egoistiske Klasseinteresser, skal give Lovene, med retfærdig Haand lede Forvaltningen, og som skal beskytte den Svage og hæve de lavere Klasser; i den tohundredeaarige Kamp, som den preussiske Embedsstand og det preussiske Kongedømme sejrrigt har kæmpet for Lighed for Loven, for Afskaffelsen af de højere Klassers Forrettigheder, for at frigøre og hæve de lavere Klasser, se vi vort tyske Statsvæsens Hovedfortjeneste«. Talens øvrige Indhold er af forholdsvis ringere Betydning; de kathedersocialistiske Hovedtanker findes i Indledningsordene, i Bemærkningerne om »den dybe sociale Kløft«, »Kampen«, »den truende Revolution«, om den Opgave at hæve de lavere Klasser, at

danne dem og forson dem, saa at de harmonisk ville føje sig ind i Samfundets og Statens Organisme.

Dette er altsaa Kathedersocialismens Program, saaledes som det for femogtyve Aar siden formuleredes. Hvor meget deraf er det lykkedes for Kathedersocialismen at gennemføre? Saaledes vil den praktiske Politiker spørge. Er Kløften bleven en Linje smallere? Er Kampens Hede bleven en Grad lavere? Har det revolutionære Parti strøget Flaget?

Da Kathedersocialismen i 1872 holdt sin konstituerende Forsamling, laa det tyske Socialdemokrati efter Krigen med Frankrig trykket til Jorden. Vælgerne i 1871 havde bragt en (1) Socialist, Bebel, ind i Rigsdagen. 3,3 pCt. af alle afgivne Stemmer var socialistiske. Paa Kongresser og i Forsamlinger kunde det socialistiske Parti mønstre 8 à 10,000 Medlemmer. Schweizer traadte tilbage fra Ledelsen af den almindelige, tyske Arbejderforening og lod Bladet »Socialdemokrat«, efter at Abonnenttallet var sunket til 2400, gaa ind. Marx oplevede i 1872 den Sorg, at se Internationale i Evropa forsvinde fra Skuepladsen. Og nu, nu?! Ethvert Ord om Stillingen nu er overflødig; et Blik paa den socialistiske Millionhær er tilstrækkeligt.

Men, vil man vel sige, Kathedersocialismen har ikke at staa til Ansvar for Udviklingens politiske Side. Vel har den i sin Tid ogsaa tænkt at kunne modarbejde Socialismen; — Historien har vist, hvor afmægtig den var i saa Henseende; — men væsenlig er den dog en videnskabelig Skole. Kun for sit videnskabelige Arbejde har den at staa til Ansvar.

Hvilket Udbytte har dette Arbejde bragt? I Enkelthederne har det kathedersocialistiske Arbejde været

værdifuldt, — i sin principielle Helhed forfejlet. Kathedersocialismen byggede sit Forlangende om en Socialreform paa en Lære, der langt stærkere end tilbørligt betonedede den borgerlige økonomiske Ordningssvage Side, og som omvendt vurderede denne økonomiske Ordningss Fremskridtsevne altfor lavt. Den har misforstaaet det borgerlige Samfunds System, den har opgjort dets Balance galt, har taxeret Aktiverne altfor lavt, og uden videre afskrevet de tvivlsomme Fordringer som rene Tab, saa at et Deficit nødvendigvis maatte blive Resultatet. Den kritiske Vægtskaal har den belastet for stærkt, — og i sin økonomiske Politik har den selv virket med for svage Midler. Det økonomiske Samfundslegeme erklærede den for alvorligt sygt, — og dog mødte den med ganske utilstrækkelige Midler mod Sygdommen. Den mødte med Reformer, der alle var pæne og skønne, — men som aldrig greb Tyren ved Hornene.

To Partier udviklede der sig: En Del Mænd, der klart saa Misforholdet mellem Opgaven og de kathedersocialistiske Midler, og som var parate til at drage Konsekvensen heraf, skilte sig ud og blev de »lærde«, de »videnskabelige« Ungsocialister. Andre, der ikke kom til klar Forstaaelse af Misforholdet, og som derfor ikke følte sig opfordrede til at opgive »Fædrenes Tro«, blev og blev ved med at være resignerede økonomiske Kritikere og Socialreformatorer, saakaldte Kathedersocialister, og trøstede sig med, at de sociale Spørgsmaal overhovedet ikke lod sig »løse« paa en saadan Maade, at ingen »Rest« blev tilbage.

Men klart er det, at en Skole, en Retning, der

var saaledes beskaffen, ikke kunde standse Partiudviklingen, ikke kunde rive den offentlige Mening til sig.

II.

Kathedersocialismen begyndte med megen Selvsikkerhed; senere indfandt Tvivlen sig. Først gjaldt det Kampen mod Manchesterlæren; og denne Drage blev hurtigt fældet. Allerede i 1878 kunde den kathedersocialistiske »Verein für Socialpolitik« slutte Overenskomst med den frihandelssindede »Volkswirtschaftl. Kongress«, og Held, dengang en af Kathedersocialismens Ordførere skrev: »Efter at den offentlige Mening betydeligt har ændret sig med Hensyn til »laissez faire«, have vi ikke mere nogen Grund til i vor ydre Optræden at dyrke de gamle Modsætninger.« Den Opgave, som »Verein für Socialpolitik« havde sat sig, syntes altsaa nu løst eller meget nærved at blive løst. Hvad gjorde Kathedersocialismen nu, efter at have udført sin Hovedmission? Den arbejdede i det Enkelte videre, forberedede forskellige Reformer. Stemningen blev væsenlig anderledes, hvad ogsaa Lexis, der selv ikke staar Kathedersocialismen fjernt, har fremhævet. I 1893 skrev Lexis: »Den ikke-socialistiske Nationaløkonomi i Tyskland holder sig, og har i en Række af Aar væsentligt holdt sig, til Defensiven. Den sejrssikre Selvfølelse, med hvilken man i ældre Tid forkyndte den klassiske, engelske Lære om de evige økonomiske Naturlove, er borte; man fortsætter med at forsvare den bestaaende økonomiske Ordning og særligt den kapitalistiske Produktionsmaade. Men — og dette er det væsenlige — Hovedargumentet til Gunst herfor er

egenlig kun det, at det ikke er godt at se, hvilken anden praktisk udførlig Organisation der kunde sættes i Stedet med Udsigt til at skaffe bedre Resultater. Iøvrigt indrømmer man beredvilligt, at Meget ikke er, som det skulde være, og man søger ivrigt at finde Hjælpemidler mod de anerkendte Onder.« Altsaa: »Kathedersocialismen »holder sig til Defensiven.« Hvad forsvarer den? Sig selv eller den borgerlige økonomiske Ordning? Lexis synes at mene, at den forsvarer den borgerlige økonomiske Ordning. Men hvorledes forsvarer den den? »Hovedargumentet til Forsvar for den er det: at det ikke er godt at se, hvilken anden praktisk, udførlig Organisation der kunde sætte i Stedet for den bestaaende med Udsigt til at virke bedre.« Dette er i Virkeligheden Hovedargumentet, — og dermed har Kathedersocialismen dømt sig selv. Den kunde efter 1878 ikke erklære sig selv færdig; derfor kæmpede den videre imod Manchestervæsenet, — skønt en langt mægtigere Stridsmand, Socialismen med dens uhyre Hær, var traadt frem paa Skuepladsen. Socialismen var i og for sig stærk nok til at gøre det af med Levningerne af Manchestervæsenet. Kathedersocialismen skulde da nu føle sig opfordret til at prøve, om dens Standpunkt var rigtigt. Den indlod sig ikke herpaa. At træde i Skranken for den borgerlige økonomiske Ordning i den Erkendelse, at dens Lyssider var mere karakteristiske for den end dens Skyggesider, var Kathedersocialismen imod. Dens Lære tillod den ikke at se den borgerlige økonomiske Stats sunde Kraft; den henviste den bestandigt til kun at betragte Medaillens Revers.

Da Treitschke begyndte sin Strid med Katheder-

socialismen, i Artikelsamlingen »Der Socialismus und seine Gönner«, bebrejdede han Kathedersocialismens »Tone«, der altid var irriteret ligeoverfor den borgerlige Samfundsordning, og altid venlig overbærende ligeoverfor Socialismen. »Kathedersocialismen«, sagde han, »har saa ofte anslaaet en urigtig Tone; dette er fremfor Alt dens svage Side.« Bebrejdelsen var næppe rigtigt formuleret; — thi Kathedersocialismen kunde i Virkeligheden ikke anslaa nogen anden Tone; Tonen var dens Lære. Den fandt netop den Tone, der svarede til dens videnskabelige Indsigt; i Tonen laa Alt, ogsaa det, der ikke udtrykkeligt udtaltes.

I sin Svarskrivelse til Treitschke, »Grundfragen des Rechts und der Volkwirthschaft«, skrev Schmoller:

»Derom maa der spørges, om vi ikke (forbigaaende naturligvis) gaa tilbage derved, at vi tabe en Del af vor Middelstand, idet denne Del forvandler sig til et besiddelsesløst og kulturløst Proletariat. Dette er vor Tids sociale Grundspørgsmaal. Den moderne Storindustri, med dens usunde Forhold, med dens Forstyrrelser og Kriser, Kvinde- og Børnarbejde etc., har overalt haft de samme sørgelige Følger. Den store Grundbesiddelse har dér, hvor den er fremherskende og ikke er blandet med den lille Besiddelse, altsaa der hvor der ligeoverfor nogle ganske faa fornemme Godsejere findes en besiddelsesløs Masse af Daglejere, tildels endnu sørgeligere sociale Resultater at opvise; en i enhver Henseende moralsk og økonomisk forsømt Arbejderstand møde vi her, en Arbejderstand, der i det nittende Aarhundrede vel ogsaa har hævet sig noget, men derved blot er kommen til den Bevidsthed, der skarevis driver den til Amerika. Vi have her den sid-

ste Konsekvens af de fevdale Synder, af det syttende og det attende Aarhundredes fevdale Klasseregimente for os. Dertil kommer vor Haandværkerstands kroniske Krise, vore Almueskolelæreres og Præsters, de lavere stillede Embedsmænds Nød, og Spørgsmaalet om, hvorlænge vor Bondestand endnu kan holde Stand ligeoverfor de store Godsejere, der købe dem ud.«

Næppe en eneste af de Sætninger, hvori Schmoller formulerer sin Anklage, vil han kunne opretholde. Næsten alle Kathedersocialisterne have sluttet sig til Schmoller, — men disse Linjers Forfatter har bevist, at Schmollers Opfattelse ikke holder Stik. Jeg har bevist, at Kathedersocialismens Udviklingslære er falsk, at den er at føre tilbage til en aldeles fejlagtig Anvendelse af Indkomstskat-Statistiken. I min Bog: »Socialismus und kapitalistische Gesellschaftsordnung« har jeg derom bl. a. anført følgende: »Man søge at klare for sig, hvilken Art Forhold der her skulle underkastes en Sammenligning. Indkomsternes Fordeling betegnes ved Tallet paa de i de forskellige Indkomstklasser forekommende Personer. I denne eller hin Klasse fandtes der i et Aar saa og saa mange Personer, fem, ti eller tyve Aar senere saa og saa mange flere. Intet ligger nu nærmere end at udtrykke Tilvæksten eller Afgangen i Procenter, der uddrages af det tidligere Tal i samme Klasse. Alligevel mene vi, at netop paa denne Maade opfattes og fremstilles Udviklingsgangen galt. Til Grund for en saadan Procentudregning ligger nemlig den uudtalte Forudsætning, at de nuværende Skattepligtige i denne eller hin Klasse have »udviklet« sig af de tidligere i de respektive Klasser i mindre Tal Tilstedeværende, medens det dog er klart, at der

ikke af 10 Skattepligtige her nu er blevet 50 eller 100, at hver af disse 10 Skattepligtige ikke har avlet 4 eller 9 andre, men at de 40 eller 90 fra et andet Sted ere komne ind i Klassen. Og den historiske Betragtning skal nu naturligvis tage dette sit Udgangspunkt i Betragtning, hvis den overhovedet vil være, hvad den kalder sig: — »historisk«. — Hvor ligger nu dette »Udgangspunkt«? For de forskellige Personer i samme Klasse vil det have ligget paa forskellige Punkter. Af Personer, der nu have en Indtægt paa 10,000 M., have nogle for ti Aar siden ogsaa haft 10,000 M. i aarlig Indtægt, andre kun 5000 M., atter andre slet ingen, og yderligere andre 20,000 M. osv. Det behøver ingen nøjere Forklaring, at Statistiken, der har at gøre med upersonlige Tal, ikke saaledes kan gennemgaa Udviklingen, at den nøjagtigt kan sige os: saa og saa mange har holdt Stillingen, saa og saa mange ere gaaede tilbage, saa og saa mange frem; — alligevel kan den give os et rigtigt Billede af Udviklingen. Om der overhovedet har fundet en Oprykning Sted, derom giver Indkomst-Pyramidens Billede*) før og nu os Oplysning. Naar de Lag, der ligge over de laveste Lag, ere tagne til i Styrke, saa har en Oprykning fundet Sted. Denne Slutning lider intet Afbræk derved, at en Degradation ogsaa kan være sket. Thi ogsaa denne gør sig gældende i Totaltallet. Men om der i det Hele har fundet en Opgang eller en Nedgang Sted, derom kan der ingen Tvivl være, naar Tallene betragtes. Antager man nu, at en Oprykning

*) Jfr. den grafiske Gengivelse af Indkomst-Pyramiderne i Nationaløk. Tidsskrift 1894 p. 287, efter Wolfs ovenciterede Bog.

har fundet Sted, saa maa man, naar man procentuelt vil fremstille Udviklingen, erindre, at de nu i et højere Lag Tilstedeværende ere komne derind fra et lavere Lag, og derefter maa man regne.«

For at klargøre det Anførte yderligere hidsættes her nogle Tal fra Kanton Zürich. Her var Tallet af Skattepligtige i de forskellige Formue-Klasser:

	i 1891	i 1848
I. Formue paa 250,000 Francs og derover	523	81
II. — — 20,100—250,000 Fr.....	6843	2409
III. — — 2,100— 20,000 —	25467	13959
IV. — — 100— 2000 —	—	25991

Hvad udregnes der nu, efter den gængse, men uhistoriske og fejlagtige Methode, af disse Tal? At Tallet paa Skattepligtige steg

i Klasse I med	442 = 546 pCt.
— — II —	4434 = 184 —
— — III —	11508 = 82 —

Derefter synes Udviklingen meget ugunstig: de meget store Formuer have en forholdsvis overordenlig stærk Tilvæxt at opvise, medens Tilvæxtforholdene for mellemstore Formuer og smaa Formuer ere langt daarligere. Arithmetisk synes dette jo ubestrideligt. Men Beregningen kan ogsaa opgøres anderledes:

I Klasse I udgør Tilvæksten 442. Disse 442 ere i Tidsrummet 1848—91 rykkede op fra Klasse II, som i 1848 talte 2409 Skattepligtige. 18 pCt. af Klasse II's Bestand gik altsaa over i Klasse I. — I Klasse II udgør Tilvæksten 4434. Da der imidlertid fra denne Klasse overgik 442 til Klasse I, maa der altsaa foruden de 4434 yderligere være rykket 442 op i Klasse II, for at Tilvæksten her kan naa Tallet 4434. Fra Klasse III

indgik der altsaa i Klasse II 4876 = 35 pCt. af Klasse III's tidligere Bestand. — I Klasse III udgør Tilvæksten tilsyneladende 11508. Men da 4876 afleveredes til Klasse II, havde Klasse IV faktisk afgivet til Klasse III 16384 = 63 pCt. af Klasse IV's Bestand i 1848. Altsaa er Resultatet dette:

fra Klasse II	overgik til Klasse	I	442	Personer	=	18	pCt.
— — III	— — —	II	4876	—	=	35	—
— — IV	— — —	III	16384	—	=	63	—

Den her anførte Beregningsmaade har nu været Genstand for forskellig Bedømmelse. En Anmelder i Conrads »Jahrbücher« erklærer den for værdiløs og slet; Lexis derimod erklærede, at om der end i det Enkelte kunde indvendes adskilligt imod den, stillede den dog Forholdene i et rigtigere Lys end den sædvanligt benyttede Methode.*)

*) At Prof. Wolf har Ret i sin Kritik over den Maade, hvorpaa Sammenligninger imellem Indkomstskatansættelsens Resultater ofte anstilles, er vistnok ubestrideligt, allerede af den Grund, at Tallet af Skattepligtige i de enkelte Klasser er saa højst forskelligt, at den samme Tilvæxt vejer ganske overordentlig forskelligt. Enhver Ener, der kommer til i den øverste Klasse, vejer lige saa meget som en Tilvæxt af 30 i den anden og af 175 i den tredje, og derfor giver en absolut taget ringe Tilvæxt i den øverste Klasse et urimelig stort Procenttal. Med Prof. Wolfs Beregningsmaade fortjener imidlertid den af Kontorchef Rubin i »Indkomstforholdene i København« (Kbhv. 1894) S. 27—29 anvendte Beregningsmaade at jevnføres. Hvad der gør Sammenligning imellem Indkomstansættelserne i to Aar med et betydeligt Mellemlum saa vanskelig, er jo den betydelige Stigning i Antallet af Skatteydere samt at hele den store Skare, der ikke ansættes til Skat, ikke medregnes. Naar et betydeligere Antal af denne sidste rykker op i de laveste Klasser af Skatteydere, betegner dette jo utvivlsomt et Fremskridt i Velstand; men Resultatet bliver da, at disse Klasser voxe uforholdsmæssigt stærkt i Sammenligning med de følgende højere Klasser, der synes stationære i Forhold til hine. Medens

De sidste tyve—tredive Aars faktiske Udvikling har givet Kathedersocialismen Uret med Hensyn til Spørgsmaalet om Indkomstforholdene, om Middelstandens Evne til at hævde sin Stilling, — har givet den Uret saa vel med Hensyn til Spørgsmaalet i dets Almindelighed som med Hensyn til alle dets enkelte Dele. Arbejderens Stilling har, trods Kathedersocialismens Paastand, væsenligt forbedret sig i de sidste tyve Aar; for Arbejderne paa Landet har Udvandringen til Amerika ikke spillet den Rolle, Schmoller vilde hævde for den; Bonden er ikke bleven »købt ud« af Godsejerne, men har meget godt holdt Stand, og vil sandsynligvis fremdeles holde Stand; — ja endog Haandværket har,

saaledes Antallet af Skatteydere i København i 1863 havde været 18,066 ved et Antal Forsørgere af 78,466, fandtes der i 1893 blandt 148,493 Forsørgere — altsaa henved det dobbelte Antal — ikke mindre end 44,880 Skatteydere eller 10,691 flere, end der ved det samme Forhold som i 1863 vilde have været. At disse ca. 10,700 nye Skatteydere, der, saafremt Velstandsforholdene i 1893 havde været de samme som i 1863, vilde have hørt til de Skattefrie, hvis Indtægt ikke naaede 800 Kr., nu ere komne op iblandt dem med 800 og 1000 Kroners Indtægt, er ubestridelig et Vidnesbyrd om en økonomisk Fremgang, der ikke mindst er kommen de mindst Bemidlede til Gode. Men herved faar disse to Klasser en Tilvæxt af 66,2 pCt. ud over, hvad den skulde være, medens Klasserne med fra 1200 til 15,000 Kr. kun have faaet en Tilvæxt af 6,8 pCt. ud over, hvad de normalt skulde have, — hvad der tilsyneladende giver et Billede af Stilstand for Middelklasserne ved Siden af en stærk Forøgelse af de mindst bemidlede Klasser. Derfor vil en summarisk Sammenstilling pr. Tusind give det i Virkeligheden temmelig vildledende Resultat, at Middelklasserne (over 1000 Kr.) i 1863 talte 598 af tusinde Skatteydere, men i 1893 kun 487, hvad der da udraabes som et uomstødeligt Bevis for, at disse Klasser ere i Tilbagegang, medens Sandheden er den, at de i Virkeligheden ere voxede netop i det Forhold, som de skulde, endog med et lille Overskud herudover.

W. S.

som f. Ex. Schönberg, et Vidne, der ikke kan mistænkes, har vist, hævdet sin Plads. Dette vil overraske mange Læsere, fordi »den daglige Erfaring« synes at tale herimod. Men den daglige »Erfaring«, det som man ser og »erfarer«, ophæver ikke de store Tals Lov. Den »daglige Erfaring« næres ikke ved Regelmæssigheden, men ved det, der falder i Øjnene. Og at Kathedersocialismen saaledes lod sig paavirke af det, der falder i Øjnene, er netop dens Fejl.

III.

Vil man systematisk opstille de Indvendinger, der kunne gøres mod Kathedersocialismen, saa kan man skelne mellem: 1. de theoretiske og 2. de politisk-praktiske. Theoretisk har Kathedersocialismen misforstaaet den borgerlige økonomiske Ordning, ikke fundet dens Udviklingslov eller paaoktrojeret den en, der ikke er dens. Specielt:

a. Kathedersocialismen har givet en falsk Beregning af Gradforholdet mellem Ret og Uret, Orden og Uorden, Regelmæssighed og Krise i vort økonomiske Samfund, idet den har beregnet, at Uret, Uorden, Kriser lægge Beslag^opaa (lad os sige) tyve, tredive eller halvtredsindstyve Procent, i Stedet for paa kun to, tre, fire. I ethvert Fald har den i høj Grad overvurderet det forstyrrende Moments Indflydelse.

b. Kathedersocialismen har ligeledes galt beregnet Forholdet mellem det teknisk-økonomiske og det sociale Fremskridt. Bestukket ved Synet af den Udbredelse, Maskinerne i vor Tid have vundet, har den overvurderet det tekniske Fremskridt; — vildledet af de »evige

Klager« og af de Ting, der strax »falder i Øjnene«, har den undervurderet det sociale Fremskridt. De Omraader, som det tekniske Fremskridt i Stormløb har erobret, ere dog altid begrænsede: Industrien og Transportvæsenet, i mindre Grad Landbruget, endnu mindre Haandværket, næsten slet ikke de personlige Tjenesteydelser. Den allerstørste Del af Befolkningen lever dog af Landbrug, Skovbrug, Byggevirksomhed, Gæstgiveri, Handel, Bank- og Forsikringsvirksomhed, liberale Professioner, Læge-, Skribent-, Kunstner-, Lærer-, Embeds-Virksomhed, fremdeles Tyende- og Daglejer-Gerning, — og her spiller Maskinen enten slet ingen eller en meget begrænset Rolle. Derfor bliver, naar Helheden tages i Betragtning, det tekniske Fremskriet ikke saa overvejende, som det synes, naar man blot fæster Blikket paa enkelte forbavsende industrielle Fremskridt. Overhovedet er der i Almindelighed ingen Mening i den Maade, hvorpaa Kathedersocialismen plejer at sætte det tekniske Fremskridt i Modsætning til det sociale.

c. Kathedersocialismen har opstillet den sociale Tilbagegang som vort økonomiske Samfunds i det mindste foreløbige Lov. »At der«, skriver Schmoller til Treitschke, »mellem Millionæren og den besiddelsesløse Arbejder gives en stor Mængde Mellemlid, hvad jo hovedsageligt trøster Dem, det ved jeg vel; det ved enhver Sagkyndig; — men Spørgsmaalet er, om disse Mellemlid tage til eller af og hvor hurtigt.« Ja, det er ganske vist Spørgsmaalet. Mit Svar er, at de tager til, — men Schmoller paastaar det Modsatte. »Hvad jeg hævder,« siger han, »er dette: mine Undersøgelser angaaende Nærings- og Forbrugs-Statistik, mine Iagt-

tagelser paa Rejser og i Omgang med Næringsdrivende, den hele nutidige økonomiske Udviklingsgang, forsaavidt jeg kan overskue den, Indkomstskat-Statistiken osv. gør det sandsynligere for mig, at de større Indtægter og de større Formuer voxe betydeligt hurtigere end Velstanden i det Hele, og at ved Siden deraf den Del af Befolkningen, der er ganske besiddelsesløs og som lever fra Haanden i Munden, saavel absolut som relativt er større end for ti, tyve, fyrretyve Aar siden.« Ogsaa ved andre Lejligheder har Schmoller talt om »den stigende Ulighed i Formue og Indtægter«, og om, at »vort Samfund mere og mere truer med at ligne en Stige, der foroven og forneden voxer hurtigt, men i hvilken Trinene i Midten mere og mere falde ud.« Rigtigt opgjort, viser Statistiken alligevel, at Middelstanden styrkes.

d. Kathedersocialismen har ikke blot udledet den sociale Udviklings Lov galt, men har ogsaa opstillet Diagnosen galt og tildels givet en gal Forklaring af den sociale Differentiation og af den sociale Nød. Befolkningsspørgsmaalet, Betydningen af Befolkningstilvæksten har den ikke skænket tilstrækkelig Opmærksomhed. I 1760 skulde England forsørge $6\frac{1}{2}$ Million Mennesker; fra 1660 til 1760 havde Tilvæksten omtrent været Nul; — men i 1860 skulde der forsørges omtrent 20 Millioner, og nu over 30 Millioner Mennesker. Stilstanden fra det syttende til ind i det attende Aarhundrede forklares naturligvis ikke derved, at den ægte-skabelige Frugtbarhed dengang var mindre end nu (tværtimod), men derved, at Datidens Dødelighed i en overordenlig Grad var større end Nutidens, hvad der tillige kaster et Strejflys paa Udviklingen, paa Forskellen i

samtlige Livsforhold i hin Tid og i vor Tid. Men hvad der særligt skal accentueres, er den haarde Prøve, paa hvilken Befolkningstilvæksten stillede det moderne Samfunds økonomiske og sociale Evne; thi det gjaldt at fordele og organisere disse ny tilkomne Millioner, at forsyne dem med Arbejde og med Arbejdsmidler.

e. Ogsaa Uligheden i Menneskenes personlige Ud-styrelse, i deres fysiske, psykiske og moralske Anlæg, har Kathedersocialismen undervurderet som Grund til den sociale Differentiering. Treitschke bebrejder den med fuld Ret, at den har bevæget sig paa moderne-klassisk Grund, paa den klassiske Revolutionslitteraturs Grund. Den har altfor stærkt opfattet Individet som et Produkt af de sociale Forhold. Har den klassiske Skole i sin Tid gjort sig skyldig i den Fejl i for høj en Grad at gøre Regeringernes Slethed ansvarlig for den herskende Nød, saa har Kathedersocialismen fælles med Socialismen den Ejendommelighed, at gøre Samfundsordenen ansvarlig for Forhold, der for en stor Del ikke ere begrundede i Samfundsordenen, men i Individernes forskellige Anlæg.

f. Yderligere kan man bebrejde Kathedersocialismen, at den ikke har vundet noget Overblik over det økonomiske System i dets Helhed, noget Indblik i det uhyre komplicerede økonomiske Hjulværks Mekanisme. En kathedersocialistisk Afsætningkrise-Theori gives ikke; paa dette Hovedpunkt har Kathedersocialismen ligefrem givet sig Socialismen, specielt Rodbertus, i Vold. Ogsaa paa andre vigtige Punkter har Kathedersocialismen helt forsømt selvstændigt at anstille theoretiske Under-søgelser.

Paa det politisk-praktiske Omraade falder det i

Øjnene, at Kathedersocialismens socialreformatoriske Forslag ikke staa i noget Forhold til dens Socialkritik. Dog skulde Kritiken have fundet sin Begrænsning i de Reformforslag, man var i Stand til at formulere. I Stedet derfor skummede Kritiken vildt op, — medens den Reform, man førte Ordet for, var spagfærdig. Kathedersocialismen synes kun meget ufuldstændigt at være kommen til Klarhed over dette Misforhold og Faren ved det. Nogen Følelse deraf havde man dog, og der opstod derfor efterhaanden en noget trykket Stemning. Endel af dem, der var gaaede i Skole hos Kathedersocialismen, fik Blikket aabent for denne Disharmoni. De traadte ud af de kathedersocialistiske Rækker og gik over i den socialistiske Lejr. Socialismen forvandlede Disharmonien til Harmoni, idet den ligeoverfor Kritiken af det borgerlig økonomiske Samfund stillede »den socialistiske Stat«.

De historiske Paralleler, Kathedersocialismen har opstillet, ere heller ikke altid overbevisende. Uhistorisk er saaledes dens Opfattelse, at Tilstanden i det moderne Samfund kan paralleliseres med Tilstanden i Frankrig før Revolutionen. Uhistorisk er dens Opfattelse af Grunden til den antike Verdens, særligt Roms, Undergang.

Hvad Socialismen siger om det kapitalistiske System, men som ikke her holder Stik, holder Stik naar Talen er om Frankrig før Revolutionen: Forholdene passede ikke mere ind i den gamle Ordning og sprængte den derfor. Karl Kautsky taler i sin officielle Kommentar til Erfurter Programmet om, at Kapitalist-Driftsherre-Klassen i vort Samfund er bleven stedse mere uskikket til at løse de Opgaver, der stilles den. Som i det gamle Frank-

rig! Adelen var i Frankrig gaaet tilbage, i Evner og Midler. Som Hofadel havde den afstaaet sine Embeds-Funktioner til Roturiers. Roturiers havde Regerings-maskineriet i Frankrig i deres Haand. Dog var Regeringen i Alt, hvad der ikke angik Fiskus, bleven uduelig. Administrationen var i den Grad bleven tung og besværlig, at Tocqueville efter grundigt Studium af Arkiverne aldrig havde kunnet opdage noget Tilfælde, hvor en Kommune i Løbet af et helt Aar kunde udvirke Tilladelse til at ombygge et Kirketaarn eller restaurere en Præstegaard. Alligevel udkom der Lov paa Lov. Talløse ere de kongelige Dekreter, ved hvilke lige udstedte Love tilbagekaldtes, inden de endnu var traadte i Kraft. Og paa ingen kongelig Anordning, paa ingen nok saa højtideligt udstedt Lov blev der ikke ved dens Gennemførelse kvaklet om. »Under hele sin Regeringstid talte Ludvig XVI, ganske vist modstræbende, om Reforme, der maatte gøres. Der gives næppe et Institut, hvis nære Ophævelse han ikke stiller i Udsigt. Efter at han havde fjernet nogle af de sletteste Love, satte han dem igen i Kraft.« (Tocqueville). Det Ene var ikke mindre karakteristisk end det Andet. Forholdene udkrævede Reform, men Midlet hertil kunde man ikke finde, og fandt man det, lod det sig ikke gennemføre med det daværende Forvaltningsmaskineri. Alt dette Lappeværk vilde imidlertid aldrig kunne have givet den raadne Stat en anden Grundvold at staa paa. Revolutionen var nødvendig. Den sociale Maskine maatte ombyttes med en helt ny. Der maatte gøres tabula rasa, før man kunde begynde at organisere igen. — Socialismen hævder nu, at vore nuværende Tilstande ere af en lignende Art som det gamle Frankrigs, — og

finder støtte for denne Opfattelse hos Kathedersocialismen. Under disse Omstændigheder forsømmer den at løse en Gaade, der stilles for Exempel af Kongeriget Sachsen, men forøvrigt paa lignende Maade af alle andre Kulturlande, nemlig Nationalvelstandens uhyre Stigning. I Løbet af 11 Aar, fra 1879 til 1891, steg i Sachsen Nationalvelstanden fra 1095 til 1611 Millioner M., steg altsaa i Løbet af kun elleve Aar med ikke mindre end Halvdelen af det Beløb, til hvilket den gennem Aarhundreders lange Arbejde var voxet op. Vidner dette om Uduelighed hos Driftsherrerne, eller om Driftsformernes Uskikkethed nu i Sammenligning med tidligere? Eller lader maaske Driftsherrerne Arbejdet besørge af Andre, saaledes som Adelen i det gamle Frankrig? Er vore Fabrikbesiddere »absentees«, saaledes som den franske Adel var det og som den engelske Godsadel endnu er det?

Den anden af baade Socialismen og Kathedersocialismen hyppigt benyttede historiske Parallel er den med det gamle Rom. Den nyeste Afhandling om de store Indtægter i det tyske Rige er et Doctorarbejde af Clemens Heiss. Det slutter med den sædvanlige Paastand, at Samfundet undergaar en Opløsningsproces, og det begynder med en Henvisning til Plinius's Udsagn: »Latifundia perdidere Italiam«. Dette Citat er jo efterhaanden kommet stærkt i Mode. At Vestrom først »gik under« omtrent 400 Aar, og Østrom endog først 950 Aar, altsaa næsten et Aartusinde, efter at Udsagnet fremsattes, kan vel noteres, idet Udsigterne for vort Samfund til endnu at kunne holde sig lidt, derved jo forbedres noget; — men desuden kommer det vel ikke alene an paa Plinius's Skøn.

Gibbon, vel den, der ved bedst Besked om den Sag, anfører som Aarsager til Verdensrigets Forfald: Disciplinens Forfald under de udygtige Kejsere, der stedse bejlede til Troppernes Gunst, og »Misbrug af Kristendommen«, »idet Gejstligheden stedse prækede Taalmod og Fejhed, undergravede det borgerlige Samfunds virksomme Dyder, og kvalte den sidste Rest af krigerisk Borgeraad i Klostrene.«
